

економіки як такої — слід визнати самостійною функцією держави у сфері економіки. Сутність інноваційної політики полягає у перетворенні суспільства з платника світової технологічної ренти на її одержувача. Інноваційна функція держави, що своїм головним об'єктом впливу має формування та прискорене функціонування саме інноваційного ринку української економіки, методологічно повинна реалізуватися через застосування правових та організаційних заходів, спрямованих на основні структурні елементи такого ринку, впливаючи на підвищення їх системної ефективності. Серед таких елементів доповідач виділив: інноваційну пропозицію, інноваційний попит, інфраструктуру інноваційного ринку, мінімізацію трансакційних витрат.

28 жовтня робота конференції була продовжена в режимі секційних засідань: секція № 1 «Сучасна інноваційна система: глобальні закономірності і регіональні особливості» (керівник секції — П. Бубенко); секція № 2 «Організаційно-економічні складові активізації інноваційної діяльності» (керівник секції — М. Кизим); секція № 3 «Цивілістичний аспект створення і впровадження інноваційних продуктів» (керівник секції — Н. Кузнецова); секція № 4 «Проблеми інноваційного права та державного стимулювання інноваційної діяльності» (керівник секції — В. Мамутов).

За результатами конференції розроблено Рекомендації та Пакет першочергових законодавчих пропозицій у сфері інноваційної діяльності, які надіслані до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України.

Матеріал підготував

О. Петришин, доктор юридичних наук, професор,
головний вчений секретар АПРН України, академік

Право і справедливість у глобальному суспільстві: XXII Всесвітній конгрес з філософії права і соціальної філософії

Під егідою Міжнародної асоціації філософії права і соціальної філософії (IVR) 24-29 травня 2006 р. в Гранаді (Іспанія) працював XXII Всесвітній конгрес з філософії права і соціальної філософії «Право і справедливість у глобальному суспільстві»¹. На церемонії відкриття, що

¹ Участь автора цього аналітичного огляду в роботі Конгресу стала можливою завдяки фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження».

відбулася 25 травня в Палаці конгресів м. Гранади, із привітальним словом до учасників конгресу звернулися: професор *Ніколас Лопес Калера*, президент організаційного комітету конгресу, директор департаменту (кафедри) філософії права юридичного факультету Університету Гранади; професор *Александр Печеник*, президент IVR, Пуффендорфський професор Університету Лунда, Швеція; професор *Давид Агуїлар*, ректор Університету Гранади; пан *Гаспар Зарріас Аревало*, міністр освіти і науки уряду Андалузії; пан *Хосе Торрес Хуртадо*, мер м. Гранади.

Перший день конгресу був присвячений обговоренню проблем можливості, сутності і перспектив космополітичного правопорядку.

Центральним у науковій програмі конгресу була доповідь видатного філософа сучасності *Юргена Хабермаса* «*Кантовський проект конституціоналізації міжнародного права: чи зберігає він шанс?*». Доповідач відзначив, що своєю концепцією «космополітичного правопорядку» Кант вийшов за межі міжнародного права, яке залишилося орієнтованим виключно на держави. Але тільки після двох світових воєн конституціоналізація міжнародного права еволюціонувала в напрямку до космополітичного права відповідно до визначення Канта. Однак з катастрофою двополосного світового порядку й утвердженням США як світового гегемона з'явився альтернативний погляд на світовий устрій. Питання ставиться в такий спосіб: чи залишається право підходящим засобом для реалізації декларованих цілей досягнення миру і міжнародної безпеки, сприяння демократії і прав людини в усьому світі, чи буде затверджений пріоритет уже не юридично, але морально виправданих національних інтересів США? Ю. Хабермас виразив упевненість, що Кантовський проект продовжуватиметься. Підстави для надії на такий вихід дає та обставина, що США є найстарішою конституційною демократією у світі. Спорідненість ціннісних орієнтацій між внутрішньою політичною культурою єдиної наддержави, що зберігається, з одного боку, і космополітичним проектом — з другого, принаймні, полегшує можливість повернення США до ролі лідера в перетворенні міжнародного права в напрямку до «космополітичного правопорядку».

Тему універсалізацію правопорядку було продовжено *Девидом Хелдом*, професором Лондонської школи економіки (Велика Британія) в доповіді «*Принципи космополітичного порядку*». Космополітизм, з погляду автора, виражає етичну, культурну й правову основу політичного порядку в світі, де діють політичні співтовариства. У ситуації тісної взаємозалежності різних держав приватна позиція виявляється обмеже-

ною, а осмислення й розв'язання проблем має фокусуватися на тому, що є загальним для всіх людей як громадян світу. Д. Хелд виділив вісім принципів, що є формальним вираженням космополітичних цінностей і затверджують рівне значення кожної особистості в «моральній царині всього людства»: 1) рівні цінність і гідність; 2) активна дія; 3) персональні відповідальність і підзвітність; 4) згода; 5) колективне прийняття рішень з публічних питань за допомогою процедур голосування; 6) включеність і субсидіарність; 7) запобігання серйозної шкоди; 8) можливість підтримки. Зазначені принципи і становлять основу космополітичного права, що доповнює національне й міжнародне право. І якщо Кант обмежував космополітичне право умовами загальної гостинності, то Д. Хелд розуміє його більш широко — як спосіб представлення рівного морального становища всіх людей, їх домагання на рівну волю і форми правління, засновані на обговоренні і згоді. Космополітизм, висновує він, конституює політичну основу і політичну філософію для життя в глобальну епоху.

Професор Університету Мадрида (Іспанія) **Франциско Лапорта** в доповіді *«Глобалізація і верховенство права: попередній ескіз з деякими сумнівами й ускладненнями старого вестфальця»* звернув увагу присутніх на можливості реалізації ідеалу верховенства права в умовах глобалізації. Глобалізацію доповідач розглядає як дуже складний і тривалий процес людської взаємодії, що долає встановлені державні кордони, визначає існування політичних, економічних, культурних і соціальних відносин, які піднімаються над локальними, регіональними і національними обмеженнями для створення умов нової транснаціональної цивілізації. У понятті верховенства права Ф. Лапорт виділяє три рівні. Перший рівень зводиться до простого існування ефективних норм, захищених органом примусового застосування. Другий рівень вимагає, щоб не тільки приватні особи, а й публічна влада були суб'єктами права. Третій рівень містить у собі два попередніх і на додаток вимагає встановлення правопорядку на основі загальних правил, що забезпечують формальну рівність усіх суб'єктів, котрі є стабільними, зрозумілими і не мають зворотної сили. Доповідач констатував відставання глобалізації права від глобалізації ринкової економіки і у свою чергу невідповідність глобального права, що становиться, усім вимогам ідеалу верховенства права. Діяльність транснаціональних корпорацій, капітал яких перегинає кордони, залишається під юрисдикцією внутрішнього права. Відбуваються процеси, що можуть бути названі «ринком права». Перевага віддається таким системам права, котрі є найбільш сприятливими

для діяльності транснаціональних корпорацій, тобто для них характерні дешева робоча сила, низькі податки, але при цьому і недемократичні режими, далекі від ідеалу верховенства права. Підкреслювалося, що державам, які не мають ефективного і добре оформленого правопорядку, глобалізаційні процеси не тільки не принесуть економічної вигоди, але можуть завдати економічної шкоди через утрату прибутку. Внаслідок недостатньої розвиненості правових механізмів економіка багатьох посткомуністичних країн так і не одержала того процвітання, що очікувалося від вільного ринку.

Основною темою другого дня роботи конгресу були проблеми справедливості і прав людини в глобалізуючому суспільстві.

Вив Кимлика, професор Королівського Університету Онтаріо (Канада) у доповіді «*Моральні основи і геополітичні функції міжнародних норм про права меншостей: європейський досвід*» звернув увагу присутніх на процес розвитку міжнародних норм щодо захисту прав меншостей. Він зупинився на досвіді інтернаціоналізації прав меншостей, яка мала місце в Європі в зв'язку із ситуацією в посткомуністичних країнах, коли права меншостей перемістилися в центр політичного життя і стали основним компонентом процесу «возз'єднання з Європою». У доповіді були показані проблеми, з якими зіштовхнулися відповідні інститути, вирішуючи це питання. Так, відповідні права або справляли слабкий вплив як право користатися культурою, або виявилися спірними як право на самовизначення чи як право на ефективну участь у суспільному житті, узагалі показали невизначеність, аби практично бути застосованими до розв'язання конфліктів у посткомуністичній Європі. І усе ж такі встановлення міжнародного контролю над державами, що визнали міжнародні норми прав меншостей, зіграло важливу роль у створенні умов для вирішення питань відносно прав меншостей через мирне і демократичне обговорення, в основі якого — справедливість і принцип захисту прав людини. Головна проблема, на думку доповідача, полягає в тому, що міжнародне співтовариство розглядає міжнародні норми як максимальну стелю. Проте вони повинні розглядатися як мінімальний рівень, відштовхуючись від якого, про права меншостей треба домовлятися усередині держави.

Професор **Нансі Фрейзер** (Нова школа соціальних досліджень, США) у доповіді «*Зміна структури справедливості в глобалізуючому світі*» звернула увагу на те, що глобалізація змінює сам спосіб обговорення справедливості. При традиційної кейнсіансько-вестфальській системі, яка розглядала сферою застосування справедливості лише де-

ржаву в її кордонах, а суб'єктом — відповідних громадян, усі явища, пов'язані з міжнародною діяльністю, залишалися як би поза дією справедливості. Це зумовило зосередження на так званих питаннях про *що* справедливості, тобто про те, що вважається справедливим у стосунках між громадянами: формальна рівність перед законом, рівність можливостей, відкритий доступ до ресурсів, політична участь і под. Однак теорія справедливості, адекватна розв'язанню проблем в умовах глобалізуючого суспільства, має включати поряд з економічним виміром перерозподілу і культурним виміром визнання ще і політичний вимір представництва. Останнє дозволяє поряд з питаннями *що* обговорювати також питання про *хто* і *як* справедливості, тобто *хто* може висувати вимогу перерозподілу і визнання і *як* такі вимоги мають обговорюватися та вирішуватися. Це означає парадигмальне зрушення в осмисленні справедливості, що ставить на місце кейсіансько-вестфальської соціальної справедливості *поствестфальську* демократичну справедливість.

Професор Франкфуртського університету (Німеччина) **Гюнтер Тойбнер** у доповіді «Глобалізоване суспільство, фрагментована справедливість: права людини проти «приватних» транснаціональних суб'єктів» показав, що процес глобалізації змушує нас по-новому глянути на проблему справедливості в сучасному суспільстві. Він здійснив спробу дослідити це питання кризь призму проблематики основних прав людини. У світлі неодноразових порушень прав людини з боку транснаціональних компаній доцільно змінити саме формулювання цієї проблематики, а саме — від особистих конфліктів між індивідуальними суб'єктами таких прав перейти до конфліктів між середовищами (матрицями) комунікації, з одного боку, і конкретними індивідами — з другого. Адже відчуження людини в суспільстві привело до того, що особистість виявилася в оточенні автономних комунікативних систем, які використовують її у власній діяльності і якими вона нездатна управляти. Саме внаслідок цього особливого значення набувають права людини, що виступають засобом самозбереження особистості від деструктивного впливу анонімних матриць комунікації. Це означає, що місце фундаментальної справедливості в сучасному суспільстві посідає партикулярна справедливість.

У доповіді професора Університету Чикаго (США) **Ірис Юнг** «Відповідальність і глобальна справедливість: модель соціальних відносин» зачіпало вельми активно обговорюване у сучасному світі питання про глобальну справедливість й несправедливість і у зв'язку з ним ідея

створення теорії обов'язків моральних особистостей щодо соціальних структур. Відповідачка виділяє дві моделі відповідальності: зобов'язань і суспільних відносин. Відповідно до першої моделі відповідальність наказується певним особам, чії дії причинно пов'язані з обставинами, за які вже повинна наставати відповідальність. Але модель зобов'язань недостатня для накладення відповідальності, і тому обґрунтовується необхідність нової концепції відповідальності, заснованої на моделі суспільних відносин. Модель відповідальності суспільних відносин свідчить про те, що всі особистості, сприяючи своїми діями процесам, котрі породжують несправедливість, несуть відповідальність за виправлення цієї несправедливості своєю же діяльністю.

Третій день роботи конгресу був присвячений дискусіям про природу права і правової філософії в контексті глобалізації.

Професор Університетського Коледжу Лондона (Велика Британія) **Вільям Твінінг** у доповіді «Загальна юриспруденція» обґрунтував необхідність подальшого розвитку загальної юриспруденції як інституціо-налізованої правової дисципліни, оскільки вона стає більш космополітичною в контексті «глобалізації», а також розглянув наслідки з цієї позиції. Він запропонував нове формулювання призначення і природи юридичної освіти, ролі юриспруденції як її теоретичної основи у сприянні процвітанню цієї дисципліни. Були прояснені деякі питання щодо концепції загальної юриспруденції, такі як наслідки глобалізації і значення загальної юриспруденції в цьому контексті, співвідношення між юриспруденцією, філософією права і соціологією, значення ідеї «недержавного права». На конкретних прикладах були проілюстровані деякі наслідки можливих програм і проблем, пропонуєваних цією моделлю, у межах галузей, що позначаються як аналітична, нормативна, емпірична й критична юриспруденція. Здійснено критичний аналіз припущень і передумов, що обґрунтовують основний напрямок досліджень у таких галузях, як порівняльне право, публічне міжнародне право, релігійне право та соціоправові дослідження.

Професор Університету Чіби (Японія) **Ітару Шумацу** виступив з доповіддю «Індивідуальні та колективні рішення: концепція права і соціальних змін». Головне питання, що піднімається автором: яким чином концепція права сприяє соціальним змінам (позитивно чи негативно; умисно чи ні). Він звертає увагу присутніх на існування двох основних способів соціальних змін: через індивідуальні і через колективні рішення. І відповідно на різні концепції права, кожна з яких не обов'язково суперечить іншій. Індивідуалістичне право визнає соціальні зміни легі-

тимними, оскільки індивіди прийняли рішення самі, і соціальні зміни відбулися без порушення чихось прав. Колективістське право розглядає соціальні зміни як легітимні, бо вони були результатом легалізованого процесу колективного рішення. Перше може бути назване *номосом*, або правом спонтанного порядку, а друге — *тейсисом*, або правом організації. При цьому вільне суспільство нерозривно пов'язане з номосом. Соціальні зміни породжуються безліччю індивідуальних рішень. При цьому позитивний результат був би неможливий без права: право безпосередньо забезпечує зміни шляхом захисту індивідуальних виборів у правовій сфері. Соціальні зміни, здійснені в такий спосіб, звичайно є більш глибокими і стабільними, ніж ті, що відбуваються за допомогою колективних рішень або політики.

У рамках спеціального пленарного засідання відбулися дебати професора *Роберта Алекси*, Університет Кіля (Німеччина), який відстоював одну з версій природного права, і професора *Андрія Мармора*, Університет Південної Кароліни (США), який знаходився на позиції юридичного позитивізму. Якщо спільність їх позицій полягала у визнанні універсальності філософії права як міркування про природу права, то розходження в тлумаченні самої природи права виражалися трьома моментами: обмеженістю поняття права певною культурою; сильною версією соціальної тези, що утверджує повну детермінованість права соціальними джерелами, виключення вимоги правильності з характеристики природи права — для позитивізму й універсальність поняття права; слабкою версією соціальної тези, що утверджує залежність існування і змісту права не тільки від соціальних фактів, а й від моральних ідей, включення вимоги правильності в характеристику природи права як вираження внутрішнього зв'язку владного й ідеального вимірів права — для непозитивізму.

Четвертий день роботи конгресу було присвячено обговоренню проблем, що знаходяться на перехрещенні правової і політичної філософії.

Професор Університету Камеріно (Італія) *Луїджі Ферраджоллі* у доповіді «*Криза демократії в епоху глобалізації*» звернув увагу на існування в сучасному світі подвійної кризи, викликаной процесами глобалізації: кризи на рівні кожної окремо взятої держави і кризи на зовнішньому (глобальному) рівні. Криза охопила традиційні інститути демократії й охоронювані ними права людини. На *внутрішньому рівні* спостерігається недовіра до представницької демократії, механізмів поділу влади, законності в цілому. Причинами цьому є: персоніфікація, вертикалізація

і концентрація влади, посилення виконавчої галузі влади з ослабленням ролі парламенту, антирепрезентативний регрес демократії, руйнування державної системи інститутів забезпечення прав людини. Держава перетворилася на систему, що залежить від політичної більшості і ринкової економіки, а прав людини — на ходовий товар, предмет договірних відносин. На *зовнішньому рівні* спостерігається концентрація важелів впливу на політику кожної окремої держави в декількох багатих країнах світу. В епоху кризи суверенітету майбутнє кожної держави залежить від зовнішньої політики, тобто від позадержавних політичних інститутів і влади глобальної економіки (транснаціональних корпорацій). Причина міжнародної кризи демократії полягає у відсутності правил і обмежень, що гарантують права людини стосовно нової трансатлантичної влади. Шляхи виходу із ситуації кризи демократії Л. Фераджоллі вбачає в таких заходах: 1) створення гарантій прав людини, дієвих утворень їх захисту на внутрішньому і міжнародному рівнях; 2) створення світової конституції; 3) заборона виробництва зброї і володіння нею для всіх держав; 4) усвідомлення того факту, що права людини — це чинник і двигун не тільки громадянського, але й економічного розвитку. Сумарно це означало б подальший розвиток міжнародної публічної сфери на засадах права. При цьому підкреслюється, що, незважаючи на деяку утопічність звучання даної тези, її варто сприймати насамперед як виклик сучасному людству.

Професор Університету Коїмбрі (Португалія) **Боавентура де Соусу Сантос** у доповіді «*Контр-гегемоністське використання права в боротьбі за глобалізацію знизу*» визначив сучасний період як перехідний, котрий характеризується кризою соціального регулювання і соціальної емансипації, що проявляється у занепаді сучасного суспільного договору (внаслідок порушення загального режиму цінностей) і посиленні соціального фашизму. Під останнім розуміється спрощення демократії, що дозволяє пожертвувати нею заради капіталізму: соціальний апартеїд, нав'язування рішень більш слабкому партнеру на міждержавному рівні, зниження інтересу до демократії внаслідок ненадійності соціального стану, залежність від рішень міжнародних фінансових організацій. Неоліберальний, тобто консервативний, шлях не здатний протистояти соціальному фашизму і розширенню нецивілізованого суспільства, в якому відсутні будь-які права. Замість традиційних проектів лібералізму і демосоціалізму, що перетворили право на інструмент соціальних змін, був запропонований третій шлях — демолібералізм. Це означає вироблення іншого права й іншої політики, таких як контр-гегемоністська

глобалізація і підкорений космополітизм, проявами яких є Всесвітній соціальний форум і опозиційна розмаїтість. Їх завдання — зробити світ менш зручним для глобального капіталізму, забезпечуючи тим самим більшу рівність і демократичну законність низу.

Професор Університету Барселони (Іспанія) *Хуан-Рамон Капела* у доповіді «Глобалізація: політична і правова дилема» показав, що глобалізація є результатом глибоких змін у політичних установах, а внаслідок цього — по'єднання нової індустріальної революції з неоконсервативною контрреволюцією. Остання являла собою єдність неоліберальної економічної і соціальної політики, що виразилося в приватизації величезної кількості засобів і послуг, звільненні основного капіталу від багатьох податків, утрату працівниками багатьох із своїх соціальних завоювань. Відповідно до міжнародного поділу праці доповідач виділив чотири групи країн: а) «добре розвинуті», чи «провідні» країни, в яких локалізовано основний комплекс військово-індустріальних інтересів; б) «економічна периферія» (Китай, Індія, Бразилія), що характеризуються низьким податковим пресом і державним тиском на капітал; в) «заброшені країни» Африки і Латинської Америки з низьким рівнем інвестицій; г) країни, що знаходяться між країнами зазначених категорій, такі як великі арабські держави, що володіють значним історичним і культурним значенням, але не занадто привабливі для інвестицій, унаслідок чого їх участь у глобалізації обмежена. Глобалізація внесла якісно новий зміст у поняття державного суверенітету. З одного боку, він обмежується тими міжнародними організаціями (ООН, ЄС, ВТО), учасниками яких є відповідна держава. З другого боку, наявність такої країни-гегемона, як США, також ставить під сумнів реальні можливості деяких держав самостійно вирішувати свою долю. У результаті, констатує Капела, найважливішою глобалізаційною новацією в інституціональній сфері є конституювання нового суверенітету, наддержавного, децентрованого і поліцентричного, що обмежує суверенітет держави та її публічних інститутів. У ситуації, що склалася, треба створити принципово новий політичний механізм легітимації процесів глобалізації. При цьому визначальною рисою їх ефективності виступатиме здатність бути сприйнятими широкими масами людей, насамперед країн першого типу.

Професор Единбургського Університету (Велика Британія) *Нейл Макормік* у доповіді «Європейський конституційний процес: теоретичний погляд» поділився досвідом безпосереднього учасника погодженого процесу з розроблення і прийняття Конституції ЄС. Зокрема, він

відзначив, що завдання Конституції — згуртувати держави-члени, установити кращу систему стримування і противаг між головними інститутами, вийти на новий рівень у сфері прав і свобод людини, але найголовніше — «наблизити» громадян до ЄС, розбудити в них патріотизм до того, що не є для них національно чи етнічно рідним. Незважаючи на всі труднощі процесу, що встановлює Конституцію, доповідач виразив впевненість у його легітимності, тим більше, що останнє слово залишається за громадянами ЄС — безпосередньо через референдуми і парламенти держав-членів. Порушені були також питання про конституційну безперервність і можливий прояв європейського конституційного патріотизму. І все ж таки основним, на думку Маккоміка, залишається питання про те, чи зможе «Конституція Європи» в її нинішній формі розвинути державу унікального виду — демократичну конфедерацію, що дотепер не має прецедентів у всесвітній історії.

П'ятий, заключний день роботи конгресу був особливо насичений і присвячений найрізноманітнішим проблемам.

Професор Коледжу Вассар (США) *Розуму Нараян* у доповіді «*Колоніалізм, гендер, неформальний робочий сектор і проблеми соціальної справедливості*» відзначила, що проблема «жінка і права», особливо право на роботу, завжди була і є гострою, що зумовлено історично. Головною ідеєю доповіді, що з'єднала проблеми наслідків колоніалізму, так званого неофіційної приватного сектору роботи і соціальної справедливості, стало те, що сучасні жінки, особливо жінки країн третього світу (колишніх колоній), залучені в глобальну систему нерівного розвитку, яка сягає своїм корінням з колоніальних часів. Доповідачка говорила про те, що часто єдиним прийнятним варіантом для цих жінок є працевлаштування в неофіційному приватному секторі роботи, заохочене через мікрокредит. Але система мікрокредитування неефективна, також неефективний і неофіційний приватний сектор. З цього робиться висновок: аби досягти соціальної справедливості стосовно даного питання, необхідно, щоб юристи, філософи-феміністи, агентства в першу чергу звернули увагу на такі проблеми, як підвищення ефективності неофіційного приватного сектору роботи шляхом підвищення освіти жінок, котрі працюють у ньому, а також забезпечення їх працевлаштування в державному секторі.

Професор Університету Вальпарайсо (Чилі) *Августин Сквелла* сформулював свою доповідь у такий спосіб: «*Чи існують ще питання для філософії права в глобалізованому світі?*». Сучасний глобальний капіталізм нагадує океанський лайнер, де невелика частина пасажирів

прохолоджується в каютах першого класу, інші — тісняться на палубі, а решта взагалі плавають навколо — з такої картини починає своя доповідь автор. На його думку, філософія взагалі і філософія права зокрема повинні допомогти нам зберігати уявлення про взаємозв'язок речей, що втрачається у фрагментарності сучасного світу. Оскільки характерною рисою філософії права є відсутність наперед заданого напрямку для пошуку відповідей, вона є ідеальною дисципліною для осмислення глобальних процесів. Розрізняючи такі явища, як мондалізація (від франц. monde — світ), інтернаціоналізація і власне глобалізація, що характеризуються як розширення кордонів, порушення їх і процес приховування кордонів, доповідач убачає роль філософії права в умовах глобалізації в том, аби не допустити війни «усіх проти всіх» через визначення критеріїв справедливості для міжнародних відносин.

Спеціальне пленарне засідання було присвячено пам'яті відомого італійського філософа права професора Норберто Боббіо. З доповідями виступили професори Селсо Лафер, Ричард Белаї, Луїджі Ферраджоллі, Мікеланджело Боверо, Альфонсо Руїз Мігуель.

Наукова програма конгресу завершилася доповіддю переможця конкурсу IVR серед молодих дослідників — професора Університету Осакі (Японія) *Хірохіде Такікаві*, «*Чи можливо виправдати державу загального благоденства в епоху глобалізації? До складних кордонів*». Виправдання держави загального благоденства полягає в досягненні рівноваги між універсальністю і партикулярністю, між моральним принципом рівного ставлення до кожної людини і моральною інтуїцією наявності особливих обов'язків стосовно співвітчизників. Для виправдання держави загального благоденства застосовуються два підходи. Перший підхід — теорія відносин, що виправдовує особливі обов'язки перед співвітчизниками. Другий підхід — модель запропонованої відповідальності. У цій моделі особливі обов'язки розглядаються як запропоновані загальні обов'язки захищати інших. Обговорюючи теорію відносин і модель приписаної відповідальності в їх застосуванні до виправдання держави загального благоденства в глобальну еру, автор запропонував нову концепцію світового порядку: концепцію складних кордонів. На відміну від кордонів між національними державами, що є простими, персональні національні кордони є складними, тобто стосовно різних держав індивід може мати різні обов'язки. Для розв'язання глобальних проблем, таких як охорона довкілля, громадянське виховання, боротьба проти тероризму, люди вступають в асоціації, кордони між якими складні і різноманітні та залежать від характеру проблем. «Гло-

бальні проблеми, — підкреслює Такіава, — спонукають нас жити в епоху складних кордонів».

25-28 травня з 15-30 до 20. 00 проходили засідання секцій (спеціальних семінарів і робочих груп). Спеціальні семінари (Special Workshops), для участі в яких запрошувались відомі фахівці з відповідних проблем, були присвячені таким темам: економіка, етика і право; юридичні дублікати філософських течій; що може зробити філософія для юридичної інтерпретації?; легіспруденція; глобалізація і легітимація влади неурядових організацій; конституціоналізм і глобалізм: питання трансформації юридичного аргументу; справедливість у внутрішніх та міжнародних інститутах; деліберативна демократія та її недоліки: подивися з боку держави і Європейського Союзу; теорія і раціональна реконструкція юридичної аргументації; масові злочини і глобальна справедливість; лібертаризм; проблеми репарацій у міжнародному контексті; на шляху до європейського кримінального права?; Н. Боббіо: про теорію права, право і права; гендер, справедливість і права; Юрген Хабермас, Джон Роулс та Іммануїл Кант про права людини і глобальну справедливість; етика справедливої і несправедливої війни; права людини та їх обгрунтування; глобалізація й демократія.

На засіданнях робочих груп з основної тематики конгресу (Working Groups A) розглядалися такі актуальні проблеми: права людини і глобалізація; міжнародний правовий порядок і глобалізація; теорія права і глобалізація; нові технології, право і глобалізація; біоетика, право і глобалізація; порівняльне право і глобалізація; міграційний рух, право і глобалізація; мультикультуралізм, націоналізм, право і глобалізація; гендерна політика і глобалізація; верховенство права, демократія і глобалізація; тероризм, право і глобалізація; вивчення права, юристи і глобалізація.

На засіданнях робочих груп з загальної проблематики (Working Groups B) обговорювалися такі проблеми: майбутнє юридичного позитивізму; економічний аналіз права; основи природного права; дослідження штучного інтелекту і право; право і логіка; теорії юридичної інтерпретації; право і аргументація; проблеми легітимації судової влади; моделі пізнання права; держава і громадянське суспільство; фундаментальні проблеми політичної філософії; влада, право і справедливість.

Офіційними мовами конгресу були англійська та іспанська.

На заключній церемонії виступили професор *Ніколас Лонес Калера*, президент організаційного комітету конгресу, професор *Александр Печенік*, президент IVR і професор *Іржі Стельмах*, директор кафедри

теорії і філософії права факультету права і управління Ягелонського університету, член організаційного комітету наступного, XXIII Всесвітнього конгресу з філософії права і соціальної філософії «Право і правові культури в 21-у столітті: різноманітність та єдність», який відбудеться 1-7 Серпня 2007 долі в м. Краків, Польща.

Матеріал підготував

С. Максимов, доктор юридичних наук, професор
НЮА України